

Структурна організація простих семантично елементарних конструкцій

Статтю присвячено дослідженню особливостей простих семантично елементарних речень. Їхнє утворення розглянуто через призму концепції синтаксису залежностей. Установлено, що теорія залежностей слугує для глибшого розуміння організації різнотипних реченнєвих конструкцій і вможливорює виокремлення самостійного напрямку, який визначає закономірності поєднання залежних компонентів у реченнєвих структурах. Схарактеризовано традиційні та нові засадничі принципи щодо аналізу структурної організації простих семантично елементарних конструкцій. Синтаксичну залежність витлумачено як несамостійність компонента реченнєвої конструкції, його підпорядкованість предикату (ознаковому компонентові) семантико-синтаксичної структури чи присудку формально-синтаксичної структури речення в простому семантично елементарному й неелементарному реченнях. Визначено, що на структурну організацію компонентів простих семантично елементарних речень впливає семантичне вираження предикатного компонента, який формує залежні субстанційні компоненти. Виокремлено 18 різновидів простих семантично елементарних речень із різнотипними предикатами. Проаналізовано структурну організацію простих однокомпонентних семантично елементарних конструкцій з предикатами всеохопного стану, виражених дієсловами та предикативними прислівниками; схарактеризовано утворення простих двокомпонентних семантично елементарних конструкцій з предикатами дії, якості та кількісного стану; простежено формування простих трикомпонентних семантично елементарних конструкцій з предикатами дії, процесу, стану та предикатами стану-відношення; визначено особливості простих чотирикомпонентних семантично елементарних конструкцій з предикатами дії та якісного стану; встановлено особливості п'яти-, шести-, семи- та восьмикомпонентних простих семантично елементарних конструкцій з предикатами дії.

Ключові слова: просте семантично елементарне речення, синтаксична залежність, предикат, суб'єкт, об'єкт, адресат, інструменталь, локатив.

Особливості речення як багаторівневої одиниці продовжують залишатися проблемним питанням, пов'язаним із системно-структурним і функційним підходом до аналізу синтаксичних явищ. Систематизація різновидів синтаксичних одиниць на сьогодні є

актуальною, оскільки вможлиблює багатоплановий аналіз структурних типів реченнєвих конструкцій. Дослідження простого семантично елементарного речення і цілісний аналіз його структури розпочаті у 80-х роках ХХ століття. В останні десятиріччя проблематика реченнєвих конструкції стала одним із поширених об'єктів вивчення у граматиці.

У сучасному синтаксисі проблематика речення пов'язана з функційно-категорійним напрямом досліджень у студіях І. Р. Вихованця, який проаналізував семантико-синтаксичну структуру елементарних речень, зумовлену валентністю предиката [2, с. 41]. Дослідник пов'язав з валентністю розмежування семантично елементарних і неелементарних конструкцій [3, с. 121].

На ідеях семантико-синтаксичної валентності предиката (ознакового слова) ґрунтуються дослідження простого семантично елементарного речення М. Я. Плющ, яка зауважила: «Предикат і один або кілька непередикатних знаків утворюють елементарне речення <...> предметні імена визначені семантичним типом предиката, його валентністю як обов'язкові компоненти структурної основи речення» [12, с. 18]; А. П. Загнітка, який констатував: «опора на семантико-синтаксичну валентність уможлиблює розмежування семантично елементарних і семантично неелементарних простих речень на засаді диференціації носіїв пасивної й активної валентності» [4, с. 610]; М. В. Мірченка, який зазначив: «В українській новітній граматиці зосереджено увагу на семантико-синтаксичному рівні речення, елементарну структуру якого моделює предикат і зумовлені його валентністю аргументи, що позначають реальні предмети, а не опредмечені ознаки, дії, тощо» [11, с. 91]; Н. М. Костусяк, яка запропонувала розв'язувати проблематику класифікації центрального компонента реченнєвої конструкції, орієнтуючись на його валентний потенціал [7, с. 195]; О. Г. Межова, який, досліджуючи мінімальні синтаксичні компоненти, відзначив: «до складу речення входять усі іменникові компоненти, зумовлені семантико-синтаксичною валентністю предиката, тобто ті, які роблять речення мінімальним повідомленням, незалежним від контексту» [9, с. 32]; О. Киклевича, який застосував теорію валентності для укладання типології форм синтаксичної реалізації пропозиційних аргументів [6, с. 421]; І. А. Мельник, яка з'ясувала специфіку функціонування всіх різновидів дієслівних транспозитів у

формально- і семантико-синтаксичних структурах простих елементарних реченнєвих конструкцій з опертям на теорію валентності і констатувала: «...транспозит і зумовлений його валентністю актант у семантико-синтаксичній функції суб'єкта утворюють розчленовану на два компоненти структуру простого семантично елементарного речення» [10, с. 113]; В. М. Каленича, який інтерпретував елементарні речення як синтаксичні моделі, утворені предикатами й обов'язковими валентно зумовленими компонентами (субстанційними синтаксемами: суб'єктними, об'єктними, адресатними, інструментальними, локативними) [5, с. 37]; Г. В. Ситар, яка схарактеризувала структурні моделі дієслівних речень з предикатами відношення частини й цілого, у яких, на думку дослідниці, дієслова прогнозують наявність валентно зумовлених лівобічної і правобічної позицій на позначення цілого й частини / частин відповідно, що вимагають заповнення лексемами [13, с. 51].

Переосмислюючи потенціал валентності у структурі простого семантично елементарного речення, вважаємо, що особливості утворення простих семантично елементарних речень чіткіше пояснює синтаксична залежність. Тому їхній аналіз варто здійснити на основі концепції синтаксису залежностей, яка сприяє якнайглибшому проникненню в сутність лінгвістичних явищ, що відбуваються в реченнєвих структурах. Теорія залежностей слугує для глибшого розуміння організації різнотипних реченнєвих конструкцій і вможливорює виокремлення самотійного напряму, що визначає закономірності поєднання залежних компонентів у простому семантично елементарному та ускладненому реченнях і предикативних частин у складних синтаксичних конструкціях [8, с. 10–24]. Обрання тої чи тої концепції щодо дослідження речення як основної синтаксичної одиниці залишається відкритим і дискусійним питанням у сучасному мовознавстві.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання в дослідженні простого семантично елементарного речення поняття *синтаксична залежність*. Для досягнення поставленої мети ставимо перед собою такі завдання: 1) переосмислити традиційні та нові засадничі принципи виокремлення простого семантично елементарного речення; 2) проаналізувати специфіку формування простих семантично елементарних конструкцій; 3) систематизувати різновиди простих семантично елементарних реченнєвих структур.

Матеріалом дослідження послуговували речення, дібрані з текстів художнього стилю сучасної української літературної мови. У дослідженні частково використано *метод синтаксичного моделювання* для репрезентації моделей простих п'яти-, шести-, семи- і восьмикомпонентних семантично елементарних речень та пояснення трансформаційного зв'язку між реченнєвими конструкціями.

У більшості слов'янських студій із синтаксису речення витлумачено як одну з визначальних синтаксичних одиниць, яку потрібно протиставити слову й словосполученню за формально-синтаксичною організацією, семантикою та функційними особливостями. В українській синтаксис поняття простого елементарного речення ввів І. Р. Вихованець [1, с. 25 – 63]. Він звернув увагу на утворення конструкцій такого класу, їхній компонентний склад і відзначив, що семантично елементарне речення складене тільки з одного предиката і залежних від нього непередикатних імен. Дослідник установив один із найважливіших теоретичних принципів простих і складних речень – виокремлення їхніх елементарних і неелементарних різновидів, без «уведення цих граматичних понять неможливе адекватне пізнання всього синтаксичного механізму, ієрархії синтаксичних одиниць і внутрішніх та зовнішніх дериваційних відношень у сфері синтаксису» [3, с. 11]. М. І. Степанов, досліджуючи концепцію елементарності, виокремив основні аспекти, що формують вихідний зміст цього поняття – фундаментальність, вихідність, істотність й неподільність [14, с. 21]. Слушними є міркування О. Г. Межова, який вважає, що питання про елементарні синтаксичні одиниці є визначальними в синтаксичній теорії, їхня систематизація та дослідження закономірностей ускладнення становить одне з основних завдань функційного аналізу [9, с. 30].

Просту семантично елементарну реченнєву конструкцію формує предикат із залежними від нього субстанційними компонентами (власне-іменниками, що позначають реальні предмети, а не опредметнені дії, стани, ознаки). Предикатний компонент простого семантично елементарного речення найчастіше репрезентований дієсловами як головними та найпоширенішими одиницями, що здатні зумовлювати семантико-синтаксичну залежність у простому семантично елементарному реченні. Інші частини мови (іменники,

прикметники, прислівники та числівники) вмотивовують семантико-синтаксичну залежність тільки внаслідок їхньої трансформації в первинну для дієслова предикативну позицію – присудка у формально-синтаксичній структурі, ознакового слова (предиката) в семантико-синтаксичній структурі. Семантика предикатних компонентів чітко визначає межі семантично елементарних речень та семантико-синтаксичні функції залежних від предикатів субстанційних синтаксем.

Синтаксичну залежність кваліфікуємо як несаможиттєвість компонента речення, його підпорядкованість ознаковому компонентові семантико-синтаксичної чи формально-синтаксичної структури речення в простому семантично елементарному й неелементарному реченнях та підпорядкованість підрядної частини головній у складнопідрядному реченні. Залежний компонент визначаємо як складник семантико-синтаксичної чи формально-синтаксичної структури реченнєвої конструкції, що є залежним від ознакового компонента. Для чіткого витлумачення організації семантико-синтаксичної структури простого семантично елементарного речення послуговуємося поняттям «семантико-синтаксична залежність», яке дає чітке розуміння особливостей утворення реченнєвих структур. Семантико-синтаксична залежність компонентів семантико-синтаксичної структури простого семантично елементарного речення – це їхня здатність залежати від ознакового слова (предиката чи присудка) [8].

Просте семантично елементарне речення виражає одну ситуацію. У його структурі предикат функціонує як основний компонент і вмотивовує семантико-синтаксичні залежності, що реалізують відповідні функції осіб і предметів, напр.: ... *хтось* <...> *дарує тобі* <...> *сома...* (Ю. Андрухович) (у простій семантично елементарній конструкції предикат *дарує* зумовлює суб'єктну, об'єктну та адресатну залежності); ...*я не полетів до Києва літаком* (В. Шкляр) (у простій семантично елементарній конструкції предикат *не полетів* формує суб'єктну, інструментальну та локативну залежності); [Я] *Брела по* <...> *травах...* (О. Богачук) (у простій семантично елементарній конструкції предикат *брела* вмотивовує суб'єктну та локативну залежності).

Дослідження простого семантично елементарного речення пов'язане із систематизацією всієї сукупності предикатів, бо цей

компонент не завжди репрезентований дієсловом. Проаналізувавши деякі класифікації предикатів, О. Г. Межов зауважив, що в них є багато розбіжностей, однак є й чимало спільних моментів: «...усі мовознавці виділяють предикати дії та предикати стану. Це головне семантичне протиставлення всередині предикатних знаків мовної системи. <...> Не існує поки що загальноприйнятої типології, адже в основі речення лежить ситуація позамовної дійсності, у якій відображені найістотніші сутності предметів» [9, с. 58]. На нашу думку, оскільки предикати процесу й стану досить показово різняться семантикою, потрібно виокремити три основних різновиди предикатних одиниць: 1) предикати дії (виражені дієсловами); 2) предикати процесу (репрезентовані дієсловами); 3) предикати стану (виражені дієсловами, предикативними прикметниками, предикативними прислівниками і предикативними числівниками). Предикати стану поділяємо на предикати всеохопного стану (репрезентовані дієсловами і предикативними прислівниками), предикати якісного стану (виражені предикативними прикметниками), предикати кількісного стану (репрезентовані предикативними числівниками) й предикати стану-відношення (зреалізовані предикативними прикметниками і предикативними прислівниками).

Найпоширеніші типи простих семантично елементарних конструкцій виокремлюємо, зважаючи на семантичний потенціал предиката та його здатність формувати залежні субстанційні компоненти.

1. Прості однокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами всеохопного стану, виражені дієсловами, напр.: *Вечоріло* (І. Роздобудько); *Холодає* (І. Жиленко). У конструкціях представлено нульову залежність, зумовлену лексично не вираженим суб'єктом всеохопного стану.

2. Прості однокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами всеохопного стану, репрезентовані предикативними прислівниками, напр.: *...було хмарно...* (Б. Бойчук); *Зимно...* (В. Стус); *Холодно...* (Іван Багряний). У конструкціях представлено нульову залежність, репрезентовану лексично не вираженим суб'єктом всеохопного стану.

3. Прості двокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: *Секретарює Сергій Корнійчук* (Улас Самчук);

...*Марися господарює*... (О. Гончар), у яких дієслівний предикат зумовлює одну суб'єктну субстанційну залежність.

4. Прості двокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами стану, репрезентовані дієсловами, напр.: *Імператриця нездужає*... (П. Загребельний); *Вітька радіє*... (В. Шкляр). Предикат стану експлікує одну субстанційну суб'єктну залежність.

5. Прості двокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами якості, напр.: ...*дружина* <...> *щаслива*... (Н. Сняданко); ...*Даруся розумна*... (М. Матіос). Предикат якості вмотивовує одну субстанційну суб'єктну залежність.

6. Прості двокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами кількісного стану, напр.: *Анні було шість років* (Т. Прохасько); *Йй* <...> *вісімнадцять* (Анатолій Дністровий). Предикат кількісного стану зумовлює одну субстанційну суб'єктну залежність.

7. Прості двокомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами процесу, напр.: ...*розцвітає* <...> *лілея*... (Р. Іваничук). Предикат процесу зумовлює одну субстанційну суб'єктну залежність.

8. Прості трикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: ...*жіночка* <...> *читає книжку* (В. Шкляр); ...*народ співає* <...> *пісню* (В. Шкляр); *Дзядзьо збудував* <...> *хатку* (Т. Прохасько). Це конструкції з двома субстанційними залежностями (суб'єктною і об'єктною).

9. Прості трикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами процесу, напр.: ...*Феодосій* <...> *проживає в Острозі*... (В. Шкляр); ...*пароплав* <...> *стоїть у порту* (М. Трублаїні). Це конструкції з двома субстанційними залежностями (суб'єктною і локативною).

10. Прості трикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами стану, напр.: [Я] *Люблю Україну* (В. Гей); ...*вона [Роксолана] ненавиділа* <...> *султана* (П. Загребельний). Це конструкції з двома субстанційними залежностями (суб'єктною і об'єктною).

11. Прості трикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами стану-відношення, напр.: – *Чи Гільда гарніша за мене?* (Б. Бойчук); ...*Пестя* <...> *старша за Килинку* (Г. Тарасюк), у яких предикат зумовлює суб'єктну та об'єктну залежності.

12. Прості чотирикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: *Мені* <...> *батько витесав*

<...> *лижі* [інструментом] (Р. Андріяшик), у яких дієслівний предикат визначає суб'єктну, об'єктну й інструментальну залежності.

13. Прості чотирикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами якісного стану, напр.: ...*він* [Іллеш] *мені* <...> *винний* [гроші] (З. Тулуб) утворюють предикат і залежні від нього суб'єкт, об'єкт і адресат.

14. Прості п'ятикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: ...*Андрій не хотів нікому писати листа* [ручкою] (Іван Багряний). Дієслівний предикат у таких структурах зумовлює суб'єктну, об'єктну, адресатну та інструментальну залежності.

15. Прості п'ятикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: *Студенти йшли з гуртожитку через площу до університету*. Дієслівний предикат у таких структурах визначає суб'єктну та локативні залежності.

16. Прості шестикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: *Школярі поїхали автобусом з Луцька через Львів до Ужгорода*, у яких дієслівний предикат умотивовує суб'єктну, інструментальну та локативні залежності.

17. Прості семикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: *Дівчина несе яблука бабусі з саду через подвір'я в хату*. Це конструкції з шістьма залежними компонентами – суб'єктом, об'єктом, адресатом та локативами.

18. Прості восьмикомпонентні семантично елементарні конструкції з предикатами дії, напр.: *Робітники доставляють продукцію замовникові вантажівкою з міста через райцентр у село*. Це конструкції із сімома залежними компонентами – суб'єктом, об'єктом, адресатом, інструментом та локативами.

Залежний інструментальний компонент позначає засіб дії в п'ятикомпонентних простих семантично елементарних структурах і засіб пересування в шести-, семи- та восьмикомпонентних простих семантично елементарних конструкціях. Залежний локативний компонент зазнає семантичної диференціації (локативний компонент на позначення початкового пункту руху, локативний компонент на позначення шляху руху, локативний компонент на позначення кінцевого пункту руху) у п'яти-, шести-, семи- та восьмикомпонентних простих семантично елементарних реченнях.

Передумовою семантичної елементарності простого речення є семантичні особливості його синтаксем. Компоненти, що формують

просту семантично елементарну конструкцію, виражені переважно іменниками конкретного, а не абстрактного значення. Абстрактні іменники: *щастя, біль, радість, тривога, натхнення, вірність* і под. мають ускладнену семантику, тому реченнєві конструкції з цими словами визначаємо як семантично неелементарні, напр.: *Хвороба усамітнила людей – Люди усамітнилися, бо були хворі* (спостерігаємо трансформаційний зв'язок першого речення зі складнопідрядною конструкцією). У сучасній українській літературній мові більшість речень не є тотожними щодо структури простих семантично елементарних конструкцій (переважно п'яти-, шести-, семи- та восьмикомпонентні семантично елементарні конструкції), напр.: *...офіціантка несла страву з кухні до залу...* (П. Загребельний) (імпліцитний вияв адресатного і локативного залежних компонентів); *...вона сама не писала Валерію таких листів* (Є. Кононенко) (імпліцитний вияв інструментального залежного компонента); *Везли деревне болгарське вугілля джебеджеїтам...* (П. Загребельний) (імпліцитний вияв суб'єктного, інструментального і локативних залежних компонентів).

У всіх типах простих семантично елементарних конструкцій реалізація залежних компонентів сформована предикатом. Предикати всеохопного стану, виражені дієсловами та предикативними прислівниками формують прості однокомпонентні семантично елементарні конструкції. Предикати дії, стану, репрезентовані дієсловами, предикатами якості та кількісного стану утворюють прості двокомпонентні семантично елементарні речення. Трикомпонентні прості семантично елементарні структури утворюють предикати дії, процесу, стану та стану-відношення. Чотирикомпонентні прості семантично елементарні конструкції формують предикати дії та предикати якісного стану. П'яти-, шести-, семи- та восьмикомпонентні прості семантично елементарні речення утворюють тільки предикати дії.

Предикатам дії характерне семантичне розширення реченнєвої конструкції. Предикати процесу та стану звужують наповнення залежних компонентів. Відмінність між семантико-синтаксичною і формально-синтаксичною реченнєвими структурами зумовлена асиметрією двох рівнів речення, яку виявляємо за різновидами синтаксичної залежності: семантико-синтаксична й формально-синтаксична. Системний аналіз кожної виокремленої реченнєвої конструкції вважаємо перспективним. Зокрема, необхідно з'ясувати

семантико-граматичні особливості реченневих складників, у межах кожної структурної моделі схарактеризувати синтаксичні зв'язки й на їхній основі проаналізувати головні і другорядні члени речення. Виявлення подібностей і відмінностей залежних компонентів у структурі речення становить практичну цінність, оскільки результати дослідження слугуватимуть у перекладацькій практиці та порівняльному аналізі синтаксичних одиниць.

Література

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення: монографія. Київ: Наук. думка, 1983. 219 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови: монографія. Київ: Наук. думка, 1992. 224 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. Синтаксис: монографія. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
5. Каленич В. М. Семантико-синтаксична неелементарність речень з одновалентними дієслівними предикатами. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Філологія. Мовознавство*. 2009. Сер.: 105. Вип. 92. С. 36–41.
6. Киклевич А. Типология форм синтаксической реализации пропозициональных аргументов (на примере русских эмотивных глаголов). *Przegląd Wschodnioeuropejski*. 2019. X/1. С. 419–443.
7. Костусяк Н. М. Структура мікрівневих категорій сучасної української мови: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
8. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних залежностей: монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2016. 416 с.
9. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
10. Мельник І. А. Транспозиційна граматика українського дієслова: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2015. 476 с.
11. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004, вид. 2-ге, переробл. 393 с.
12. Плющ М. Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні: вибрані праці. Київ: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2011. 362 с.
13. Ситар Г. В. Моделі речень із предикатами відношення частини й цілого в українській мові: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2007. 238 с.
14. Степанов Н. И. Концепции элементарности в научном познании: монография. Москва: Наука, 1976. 175 с.

References

1. Vykhovanets I. R., Horodenska K. H., Rusanivskiy V. M. *Semantyko-syntaksychna struktura rechennia* [Semantic and syntactic structure of the sentence]. Kyiv, 1983. 219 p. (in Ukrainian).
2. Vykhovanets I. R. *Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy* [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv, 1992. 224 p. (in Ukrainian).
3. Vykhovanets I. R. *Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys* [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv, 1993. 368 p. (in Ukrainian).
4. Zahnitko A. P. *Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia. Syntaksys* [Theoretical grammar of the Ukrainian language. Morphology. Syntax]. Donetsk, 2011. 992 p. (in Ukrainian).
5. Kalenych V. M. Semantyko-syntaksychna neelementarnist rechen z odnovalentnyimi diieslivnyimi predykatomy [Semantic-syntactical parameters of non-elementary sentences with one-valency verbal predicates]. In: *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Filolohiia. Movoznavstvo*, 2009, series: 105, issue 92, pp. 36–41. (in Ukrainian).
6. Kyklevych A. Typolohiia form syntaksycheskoi realizatsyy propozyionalnykh arhumentov (na prymere russkykh emotyvnnykh hlaholov) [Typology of syntactic realization forms of propositional argument (on the example of Russian emotional verbs)]. In: *Przegld WschodnioeuroPejski*, 2019. issue X/1, pp. 419–443. (in Russian).
7. Kostusiak N. M. *Struktura mizhrivnevykh katehorii suchasnoi ukrainskoi movy* [The structure of interlevel categories of the modern Ukrainian language]. Lutsk, 2012. 452 p. (in Ukrainian).
8. Masytska T. Ye. *Typolohiia semantyko-syntaksychnykh zalezhnosti* [Typology of semantic-syntactic dependencies]. Lutsk, 2016. 416 p. (in Ukrainian).
9. Mezhev O. H. *Typolohiia minimalnykh semantyko-syntaksychnykh odynyts* [Typology of minimal semantic-syntactic units]. Lutsk, 2012. 464 p. (in Ukrainian).
10. Melnyk I. A. *Transpozytsiina hramatyka ukrainskoho diieslova* [Transpositional grammar of the Ukrainian verb]. Lutsk, 2015. 476 p. (in Ukrainian).
11. Mirchenko M. V. *Struktura syntaksychnykh katehorii* [The structure of syntactic categories]. Lutsk, 2004, edition 2. 393 p. (in Ukrainian).
12. Pliushch M. Ya. *Slovoforma u semantychno elementarnomu ta uskladnenomu rechenni* [Wordform in a semantically elementary and important sentence]. Kyiv, 2011. 362 p. (in Ukrainian).
13. Sytar H. V. *Modeli rechen iz predykatomy vidnoshennia chastyny y tsiloho v ukrainskii movi* [Models of sentences with predicates of the relation of part and whole in the Ukrainian language]. Donetsk, 2007. 238 p. (in Ukrainian).
14. Stepanov N. Y. *Kontseptsyy elementarnosti v nauchnom poznannyi* [Elementary concepts in scientific knowledge]. Moscow, 1976. 175 p. (in Russian).

Tetiana Masytska, Yulia Vaseiko. Structural Arrangement of Simple Semantically Elementary Constructions. The article deals with the research of special features of a simple semantically elementary sentence. Formation of simple semantically elementary sentences is considered from the perspective of the dependency syntax conception. It has been found out that the dependency theory provides deeper insight into the structure of diverse sentence constructions and allows distinguishing the independent research area specifying patterns for combination of dependent components. The research gives characteristics of traditional and new basic principles regarding the definition of structural arrangement of simple semantically elementary constructions. The syntactic dependency is interpreted as component dependence in a sentence construction, its subordination to a predicate (a distinctive feature component) in a semantic and syntactic structure or a predicate of formal syntactic sentence structure in simple semantically elementary and nonelementary sentences. It has been defined that the structural arrangement of components in a simple semantically elementary sentence is under the influence of semantic expression of a predicative component shaping dependent substantial components. 18 variations of simple semantically elementary sentences with diverse predicates have been differentiated. The analysis focuses on the structural arrangement of simple one-component semantically elementary constructions with comprehensive state predicates expressed by verbs and predicative adverbs; the formation of simple two-component semantically elementary constructions with predicates of actions, quality and quantitative state has been described; the formation of simple three-component semantically elementary constructions with predicates of actions, processes, state and state-relation predicates has been studied; special features of simple four-component semantically elementary constructions with predicates of actions and qualitative state have been defined; special features of simple five-, six-, seven- and eight-component semantically elementary constructions with predicates of actions have been specified.

Key words: simple semantically elementary sentence, syntactic dependency, predicate, subject, object, addressee, instrumental, locative.

Масицька Тетяна Євгенівна – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; *ORCID iD*: 0000-0002-2375-1179; masytska.tetiana@eenu.edu.ua

Васейко Юлія Святославівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; *ORCID iD*: 0000-0001-5227-1097; jvaseyko@gmail.com